

Indisch Den Haag: de jaren vijftig zestig zeventig tachtig negentig

Van huis uit vind ik het eigenlijk een pleonasme, Indisch Den Haag. Zoiets als een witte schimmel, of een zwarte Zwarte Piet. Den Haag is voor mij een Indische stad, dé Indische stad, hoofdstad van Indische mensen waar ook ter wereld. Dan zeg je toch niet: Indisch Den Haag, dan zeg je gewoon Den Haag. Want een schimmel is toch altijd wit en Zwarte Piet zwart?

Vroeger, toen ik nog dacht dat Zwarte Piet altijd zwart was, hadden wij thuis niets met Zwarte Piet, noch met Sinterklaas. Dat wil zeggen: ze kwamen niet bij ons over de vloer, ze waren een verhaal. Wij waren dus ook niet bang voor ze. Op school beweerden ze dat Zwarte Piet boeken bijhield met namen van kinderen. En dat hij zou komen met 'de zak', om je bij teveel slecht gedrag mee te nemen naar Spanje. Wij dachten dat er met die zak zijn baas bedoeld werd. Nog steeds zingen wij, niet uit baldadigheid: die zak van een Sinterklaas, Sinterklaas, Sinterklaas. Wij vonden het niet erg om eventueel ontvoerd te worden. Spanje was warm en ver, wisten we, een soort Indië, het kon er niet slecht zijn. En Sinterklaas was een kindervriend, hadden we begrepen. Elk jaar wierp hij vanaf 1 december zomaar lekkers door de schoorsteen. Of liever: , dat liet hij z'n Pieten doen, die daardoor roetzwart waren, want

schoorstenen in de jaren vijftig liepen nog op kolen. Toch kwam dat lekkers er altijd schoon en ongeschonden door en dat weten we aan de vakmanschap van Zwarte Piet. Op 5 december was er behalve snoepgoed ook een enorme hoeveelheid pakjes. In het petieterig arbeidershuisje waar we woonden, hadden we in de achterkamer een openhaard, restant van de glamour die mijn moeder in Indië omringd had. Uit die haard, zo leek het ons kinderen, kwam op Sinterklaasavond een overvloed aan grote en kleine geschenken gerold, het een al feestelijker verpakt dan het ander. Veel later realiseerde ik me pas hoezeer het feestelijke inderdaad van de verpakking moet hebben afgehangen, en van de overweldigende hoeveelheid, want we waren bitter arm in die jaren vlak van de 'repatriëring'. Nog steeds beoordeel ik op straat gevonden spijkers en lolliestokjes op bruikbaarheid voor vader. Want

hij maakte van alles wat we vonden speelgoed voor ons: popjes en karretjes, doosjes en tutdingetjes, een keer zelfs een echte namaak-kerstboom! Want arm of niet, een kerstboom zou er altijd zijn. Kerstmis was zijn feest.

eng

't Sinterklaasfeest was van moeder. En verhalen vertellen ook. In volle vaart joeg de oude baas in haar vertellingen op zijn schimmel over de huizen, van dak naar dak swingend of het niks was. Tamelijk zinloos machtsvertoon, in haar ogen: wij hoorden dat aan haar intonatie. Piet was er voor het ware werk: het sjouwen van de geschenken, het afluisteren van onze liefste wensen, het bijpraten van zijn baas. Plichtmatig gleed hij daarbij wel eens door een schoorsteen, maar dat aspect kwam niet heel duidelijk uit de verf in haar verhaal. Voor haar, die niet met schoorstenen was opgegroeid, luisterde Piet aan kamerdeuren en raamkozijnen. Voor bangmakerij werd hij niet gebruikt, al kon zij elk lied –eng of niet- laten klinken alsof het speciaal gemaakt was om jou de stuipen op het lijf te jagen. Maar daartoe, wist zij, werkte het lied van de Bietebauw veel beter dan het doorsnee zoetsappig moralistische Klaaslied. Om nog maar te zwijgen van haar arsenaal aan verhalen over onzichtbare 'bewoners' van het huis, over

momohs en het boze oog, over geesten die in huis de sfeer konden verzieken, over geluiden die van hun aanwezigheid getuigden en over de slechte afloop wanneer je dergelijke manifestaties te lang negeerde of bespottelijk maakte. Dan moesten er –arm of niet- geurige bloemen komen om ze te bezweren. Dan moest er rijst geofferd worden om ze gunstig te stemmen. Dan moest er gemompeld worden en gebaren gemaakt, zoals het afknippen van een lokje haar uit de nekstreek, of het vegen van handenvol zout richting de buitendeurdrempel. Haar Indische verhalen deden kortom de Hollandse verbleken. Bij haar vergeleken was Piet peanuts. Als je Indische kinderen bang wilt maken, moest je van beteren huize komen dan Sinterklaas.

erg

Dankzij haar hadden we dus een gelukkige jeugd. Wij konden volop genieten van het Sinterklaasfeest omdat wij niet bang hoefden te zijn. En ook zijn wij later niet, zoals menig Hollands kind heb ik me laten vertellen, ontgoocheld geraakt toen we vernamen dat beide figuren, baas en knecht, Klaas en Piet, verzinsels waren. Alle verhalen waren verzinsels, hadden wij al vroeg begrepen. Want zoals het engepietenverhaal thuis niet werd

bevestigd, zo deden moeders momohverhalen het in buitenwereld niet. we zouden voor gek verklaard zijn, als we ze verteld zouden hebben. Wat heet: voor heiden, want we zaten op een christelijke lagere school. Niet dat we zelf christelijk waren, maar vader vond dat je de vijand van binnenuit moest leren kennen. En al die prachtige verhalen die we op school te horen kregen over het paradijs, het kerstkind en heiligen bijgenaamd Sinterklaas, pareerde hij met tegenverhalen. Het paradijs was gewoon Indië, Kerstmis was het feest van het licht listig ingepikt door het christendom ten faveure van hun kindeke, Sinterklaas was eigenlijk de Germaanse Donor die op zijn gevleugeld paard de hemelen bereed. En als er zo nodig een vader bedankt moest worden voor het eten “dan zat hij hier voor je, ja, en niet ergens in de hemelen”, tot voor kort tenminste. Niets was zomaar waar, leerden we. Niets bestond zomaar echt. Ook Indië niet trouwens.

echt

Als kind denk je niet na over wat echt is of niet. Je gaat naar school en je hebt vriendjes en vriendinnetjes. Toen voelde ik het hooguit, nu weet ik het ook: we gingen eigenlijk alleen met elkaar om. De familie Tawaris, de familie Jordaan, de familie Bekker, de familie Hays. Ik doe mijn

ogen dicht en zie de kaart van Den Haag gemarkeerd door Indische adressen. Gingen we echt alleen maar met elkaar om? Nee, maar dat gevoel had ik. Want -en daar zat het hem in- we kwamen alleen bij elkaar over de vloer. Niet dat we geen witte vriendjes hadden. Maar daar kwamen we nooit verder dan de deur, niet over de vloer, je hoorde er -letterlijk- niet thuis. Die vriendjes mochten op hun beurt heel vaak niet naar buiten waar wij altijd speelden, zeker op zondag niet. Dan moesten ze naar de kerk of naar hun opa, of hun oma kwam. En dat was kennelijk allemaal geheim: wij, hun vriendjes, mochten daar in elk geval nooit bij zijn. Dat was voor ons ongekend. Als onze oma kwam, dan wist de hele straat het. Ze kwam per taxi van het station, en terwijl de chauffeur amechtig de talloze koffers, tassen en boengkoesans naar de voordeur sleepte, belde zij aan met de kracht van een scheepsklok, met zo'n jaren vijftig trekbel. Als de deur opening stond ze op de stoep, tot aan haar knieën in de pakjes, schaterend en roepend dat iemand haar moest helpen, omdat de chauffeur bij de voordeur in staking was gegaan. Ze bleef meestal een dag of tien. Dagen waarin ze op orkaankracht door ons leven ging. Ze overstelpte ons met wat er in die pakjes zat. Ze trok onze loszittende tanden uit door je hoofd tussen haar benen, en de tand met een zakdoek tussen haar

vingers te klemmen en dan eenvoudig te trekken; soms zaten ze niet eens los, die tanden. “Allah, anstiel”, riep ze bij protest. Ze kookte de hele dag door de meeste uitzonderlijke gerechten, waar ze de meest bijzondere ingrediënten voor nodig had. Daarvoor gingen ze urenlang winkelen: mijn moeder en haar moeder. Naar de markt voor verse groenten, en oh wee als iemand haar boesoek fruit wilde verkopen. Naar de poelier voor dagverse eieren en kip, want met minder dan kakelvers nam ze geen genoegen. Naar de slager voor een kopje bloed; hij trok wit weg: wie kocht er nu bloed, en waarvoor? En al onze vriendjes kenden onze oma.

Ze kocht toverballen voor ze en spekkies als we haar op straat tegenkwamen, en tengteng, wat ze eerst weigerden: zo raar, wat is dat? maar na proeven, natuurlijk verrukkelijk vonden. En thuis maakte ze rotikoekoes voor ze. Ze was kortom een fenomeen, voor ons maar ook voor onze vriendjes. Ze kwamen het bekijken en onderzoeken. Indisch trok toen nog bekijks. Ze snapten het niet, maar ze vielen er voor.

indisch

Niet dat wij wisten dat het Indisch was wat al dat bekijks trok. Wij wisten helemaal niet wat Indisch was. dat werd zo niet benoemd. Ik wist bijvoorbeeld ook niet dat gattrick een Indisch spel

was. Om het te spelen trok je twee klinkers uit de straat, rukte ergens twee takken van een boom, de ene ongeveer 4 x langer dan de andere, en dan speelde je een soort slagbal, met een veldpartij en een slagpartij, waarbij je op verschillende manieren met de grote stok de kleine stok het veld in moest slaan. De vooroorlogse kinderen hadden het spel bij ons in de straat geïntroduceerd tijdens hun logeerpartijen bij ons. Uit hun brein stamde ook de naoorlogse variant dat je als veldpartij mocht proberen het wegslaan van het stokje te verhinderen door het af te vangen. Dat kostte de Hollandse jongens in de straat hun vingers en hun polsen. Maar het werd wel een nieuwe standaard voor bravoure: ja, zij moesten toch iets doen om die Indische gozers, die zo ongecontroleerd en onverwacht het straatleven bepaalden, naar de kroon te steken. Ver voor de tijd dat de Plu's en de Kikkers elkaar in de Haagse binnenstad bevochten, vond er in de Frederik Ruyschstraat menig treffen plaats van vergelijkbare strekking en intentie: krachtmeting en rivaliteit op basis van verbazing, bewondering en een tikkeltje jaloezie. Want, we konden ze soms zien denken: wie waren die lui eigenlijk met dat rare spel? Waar kwamen ze vandaan? Waarom waren ze hier? Hoe kwamen ze zo sportief, zo snel, zo branie? Wie dachten ze eigenlijk wel dat ze waren?

gewoon

Nou, daar dachten we helemaal niet over. We leefden, denk ik, ongeveer zoals kinderen in Indië gewend waren te leven. Daar speelde het kinderen zich op straat af, en in de familiekring.

Ondanks de armoe waarin we aanvankelijk verkeerden, en ondanks de piepkleine omvang van de woning waar we eerst woonden, liep ons huis regelmatig vol met allerlei mensen, kinderen ook. Die bleven allemaal eten, allemaal slapen en dat vaak weken achtereen. Ze sliepen in de badkuip, onder de tafel in de voorkamer, op de werkbank in het knutselhok en dwars over de bedden, want dan kon er nog één meer bij. Dat gold althans voor de mannen en kinderen. De vrouwen hadden ruim de beschikking over echte bedden en vulden de ouderslaapkamer met hun geurtjes en kleedjes, hun praatjes en gegiechel.

Naar mijn gevoel betrof het wel altijd familie, maar dat was niet zo. Er was ook wel familie bij natuurlijk, zusters van mijn moeder en hun kinderen: tantes, neven en nichten dus. En familie van mijn vaders eerste vrouw: ooms en tantes en een nichtje dus van mijn halfbroer en zijn zusje. Maar er was ook familie die geen familie van ons was, maar van de aangetrouwde familie van mijn moeders oudste zuster. Of familie die geen familie was, maar zulke goede vrienden dat ze

meer dan familie waren. Al die mensen, relaties, betrekkingen, die voor ons zo vanzelfsprekend waren, die waren niet uit te leggen aan de Hollandse omgeving. Vadermoeder broerzuster oomtante neefnicht omaopa, dat kon er mee door, dat werd nog wel begrepen. Maar voor al die andere verhoudingen waren niet eens woorden, noch vergelijkbare verschijnselen aan de hand waarvan ze uit te leggen of zelfs maar te vertellen waren. Wij hadden zusjes die niet bij ons woonden, en daarom door ons, de naoorlogse kinderen, niet als zusjes gevoeld werden. We hadden daarentegen wel zusjes en broers die niet door onze beide ouders gemaakt of gebaard waren, maar die wel bij ons woonden. Die ons later, toen zij al rijk en wij nog scholieren waren, de complete Arendsoogserie cadeau deden, die hippe overgooier voor ons kochten, en ons meenamen naar de films van Cliff Richard waar moeder ons geen geld voor wou geven. We hadden ook een zusje dat helemaal geen familie was, ook niet bij ons in huis woonde, maar mijn ouders al "honderdduizend jaar", zegt ze altijd, kende omdat haar ouders de mijne al kenden van vóór hun huwelijk. Dat zusje dus was ons door de repatriëring kwijtgeraakt, had stad en land naar ons afgezocht, was uiteindelijk bij ons in de straat aangekomen en had daar eenvoudigweg overal aangebeld: Weet u ook een Indische familie te

wonen met zo'n rentengan kinderen? tot ze ons weer teruggevonden had. Ze is ons zusje nog, ook al zijn al onze ouders overleden. Indisch familielevens, je kon het niet uitleggen. Maar het was er wel, het werd gezien in Den Haag, en bekeken.

onzichtbaar

Het bestond niet, maar het was er wel. Zo was het Indische in de jaren vijftig in Den Haag. Toen de jaren vijftig vergleden in de roaring sixties, toen de Indorock doorgeëmigreerd was naar Duitsland en Tjalie Robinson naar Los Angeles. Toen leek het Indische pas echt onzichtbaar te worden. Op de Middelbare school gingen we op in de zich snel ontwikkelende internationale jeugdcultuur van beat en rock en smoke, wat een swing, wat een drive, wat een allure. We hadden we een bepaalde faam, maar dat kam, dacht ik toen, omdat we met veel kinderen uit een gezin op school zaten, zelfs het ene zusje dat niet op onze school zat kwam regelmatig met ons mee naar onze school.

Het was een witte school, zou je nu zeggen, het HML. Mijn beste vriendin was behalve heel slank ook heel blank. Op school waren we onafscheidelijk, Watt en Halfwatt, Jut en Jul, alle leden van de jopopinoloukikoclub. Wij maakten elkaars huiswerk, we spijbelden gezamenlijk alle

lessen Engels. En tekenen. En scheikunde. We troggelden de gymjuf sigaretten af, die ze ons maar al te graag gaf als we ons verder maar koest hielden. En we lazen onze lerares Nederlands de meest opruierige dadaïstische teksten voor die zij tot haar schaamte niet als Nederlandse literatuur herkende, omdat wij ze zelf gedicht hadden. Er zaten in die tijd, rond 1965, misschien maar zes Indische kinderen op school, waarvan drie uit het zelfde gezin: wij. Onder druk van de omstandigheden verenigden die zes zich in De Negerclub. Die omstandigheden bestonden eruit dat een witte jongen, een vriend van ons, tegen Michael had gezegd: raap jij die prop eens op boy. En in plaats van Ajo, ik beuk jou! had Michael geantwoord: ja toean. Het spel was begonnen. Michael schreef boodschappen aan ons op het grote mededelingenbord, zoals: Ajo lui, laat je niet kisten, of eenvoudig: Merdeka. En een keer: ik loop sjlefsjlof langs de kali/ik hoor tjeplok tjeplok/ik denk: woeah ister boeaja. Zodat wij eronder konden schrijven: eeh nee, orang tjebok. Hij schroomde daarbij niet om voor deze clubboodschappen de roosterwijzingen van de conector uit te wissen. Zijn activiteiten haalden dus al snel de leraarskamer om daar voor een ernstige crisis te zorgen. Er waren docenten die deze "anonieme schrijvers" van school wilden doen verwijderen op grond van discriminatie.

Andere docenten, die wisten wie de Negerclubleden waren, stelden juist voor om in de klas aparte hoeken af te zetten met prikkeldraad, conform de doelstellingen die de Negerclub zich inmiddels gesteld had: totale afscheiding van 'de anderen', totale revolutie tegen alles, vrijheid, maar beslist geen gelijkheid laat staan broederschap. Ja, je moest toch wat met je geschiedenislessen! De zaak bloedde dood toen het lerarencorps bij krappe meerderheid besloot dat ze in de maling genomen werd en er verder geen aandacht aan schonk. Op een zoveeljarig lustrum, we waren toen al van school, kwam de Negerclub nog eens bijna voltallig terug op het schoolpodium met een zelfgeschreven cabaretlied. Het begon met: Onder warme tropenzon, is waar Negerclub begon. Het refrein luidde ongeveer: Ister hier geen koppie toebroek/ister hier geen bottle tjobok/ister geen klapper/ister geen tanden/maar doormaardoor koelappertanden. Ach, Godfrieds moeder zat in de zaal en was 'maloe' omdat we hardop bottle tjobok hadden gezongen.

Flauw? Ja natuurlijk. Maar achteraf gezien vooral zo merkwaardig. Want we noemden ons negertjes, we praatten in clubverband met een vermeend Surinaams accent, de melodie van het lied kwam van een reclaimsingletje over

Nescafé, gezongen door de Antilliaanse Max Woiski jr met zijn steelband. Wat was daar Indisch aan? Ja, ons uiterlijk verwees naar Indisch. Wijzelf hadden alleen kleine stukjes tekst, die alleen door ons begrepen werd. Indisch. Een clubcode.

voelbaar

Mijn beste vriendin hoorde niet echt bij de Negerclub. Wel was zij de enige bij wie ik over de vloer kwam. Eigenlijk vonden haar ouders mij geen goede vriendin voor hun dochter. Ik was te opruierig, te lawaaierig. Normaliter zou ik bij zo'n oordeel nooit meer verschijnen, ik hield er helemaal niet van om bij anderen thuis te komen. Ik kende de codes niet, ik snapte niet wat er van mij verwacht werd en hoe ik daar aan deel kon nemen, waarom de mensen deden zoals ze deden en niet zoals ik thuis gewend was. Maar met mijn vriendin ging ik toch mee naar huis, hoe haar ouders ook over mij dachten. Er was iets in het barse gedrag van haar vader dat me aantrok omdat het me zo bekend voorkwam: die kortaffe bijna ruwe manier van spreken. Er was iets in haar moeder waar ik van hield: haar trage oogopslag, dat licht naar voren gekantelde bekken bij het lopen, die beetje slepende gang. 'Lembeng', noemde mijn moeder dat, en leelde me als ik zo liep. 'Indisch'

snauwde mijnvader bars, loop es door, maak es tempo. Dat was het dus: ze waren Indisch, mijn vriendin en haar ouders. Dat kon je niet aan ze zien. Maar dat kon je wel voelen. We spraken er nooit over, mijn vriendin en ik. Maar wel noemden we elkaar 'priendin', met een p, en spraken we samen graag met onomatopoeën: keteplokketeplok als er een boerse klasgenoot voorbij kwam draven, en van kedoerkedar, en met dikke d's en dikke b's. En... we voelden ons samen anders dan de rest. Beter eigenlijk.

Omdat wij van ver kwamen, van verder dan van Scheveningen waar we allebei geboren waren, van Indië. Wij waren Indisch, al was dat misschien onzichtbaar.

In de Negerclub was dat Indische wel zichtbaar, wij waren immers 'getint', zoals dat toen op z'n Indisch heette. Daarom spotte de Negerclub in naamgeving en gedrag met gevoeligheden als uiterlijk. En dat deden we bikkellhard. We spraken onze witte vriend aan met 'toean', en volgden consequent zijn verveelde bevelen op; als er iemand bij was tenminste, anders ál natierlijk. En een andere vriend van ons mocht beslist niet bij de Negerclub, omdat hij Jood was. Zo speelden we dat: verbaal, intelligent, geestig (voor wie het zag) en bikkellhard, we waren immers onder vrienden. Door dat spel

werd het Indische zichtbaar en eigenlijk irrelevant. Bij mijn vriendin werd het Indische hoewel onzichtbaar voelbaar: nooit spraken we erover, maar we waren Indisch. Zo namen we de ruimte om onze verbaliteit, geestigheid en intelligentie bikkellhard in te zetten voor de dingen des levens: het overleven van de school, elkaar, het leven. Wij hielden het Indische niet zomaar onzichtbaar, we gebruikten het als uitvalsbasis.

Bijna onzichtbaar, maar voelbaar voor wie het voelen kon, dat was Indisch Den Haag in de jaren zestig. Het zat in het stadsbeeld waar zoveel mensen met een Indisch uiterlijk rondliepen, dat zij later door mijn niet-Haagse vrienden als 'typisch Haags' bestempeld werden. Het zat in de talloze tokootjes die het straatbeeld ingeslopen waren als een logisch vervolg op die Indische huiskamerrestaurantjes in de jaren vijftig. Het zat in de skyline van de stad, wijken als Duinoord en Frankenslag waar oud-Indischgasten hun herenhuizen hadden gebouwd, al ver voor de 'repatriëring'. Het was voelbaar op het strand waar grote families niet op het zand, maar op geïmproviseerde zittinkjes zaten, een plank of een doos. Merkbaar aan de geuren in de Hollandse groentewinkels die heel voorzichtig knoflook en ketjap gingen verkopen,

heel soms zelfs trassi. En eens in het jaar balden al die over de stad verspreide Indische tekenen zich samen. Dan koersten alle Indische schreden richting Houtrusthallen, al dan niet vergezeld van Hollandse kinderen, familie en kennissen. Dan was het Pasar Malam.

norm

Wij gingen nooit naar de Pasar Malam. Dat was niet voor ons soort mensen of zoiets. Maar toen ik een jaar of tien was, trad mijn broer daar op. Mijn broer Harry had samen met Jon Bluming uit Amsterdam het karate in Nederland geïntroduceerd, en dat sloeg behoorlijk aan bij de Indische jongens in Den Haag. Karate Serieese! Die naam betekende wat. Met rode oortjes luisterden wij naar zijn verhalen over *gangs* die elkaar bestreden, vetes die werden uitgevochten, over Puchs en buikschuivers die daarbij een rol speelden, en meisjes natuurlijk! Meisjes met suikerspinnen op het hoofd, die in heel, oh veel té, strakke jurkjes achterop zaten. Het was een onzichtbare wereld waar wij niet in mochten, wij 'deden' nog filmsterren en nog 'lucifersdoosjesmerken sparen'. Maar op de Pasar liepen ze zomaar rond, die vrijgevochten types. En onze broer Harry was een soort van de baas over ze! Als hem ter ore gekomen was dat

zo'n nozem zich onbeschoft gedragen had tegen een onschuldige voorbijganger, of een notoire natrapper was gebleken tijdens de gevechten, dan daagde hij hem tijdens de karateles uit tot een tweegevecht. "Vecht maar met mij, kijken wat je dan nog waard bent" Niets dus, bleek dan, want Harry won altijd. Zo leerde hij zijn jongens een vechtcodes. En Japanse vechtcodes nota bene. Die had hij niet in zijn jeugd in het Japanse kamp geleerd. Maar van karate.

Voor Harry's karate demonstraties gingen we toch naar de Pasar. En het was een warm bad. Jaja, het was vol, veel te vol. Jaha, het was nostalgisch, met veel: eeh jij ook hier, en wéét je nog. En jaa, het was met veel eten en snoepen. Maar daarom juist. Het was Indisch, hoe dat ge ook gewaardeerd moest worden. Hier was het Indische niet onzichtbaar of onzegbaar, maar volop aanwezig, de norm. Hier wist ik uit mezelf hoe ik me gedragen moest: gewoon. Hier liep ik rond en zag oma's opa's tantes ooms neven en nichten, geen echte natuurlijk, maar voor m'n gevoel. Hier was ik niet de lawaaierige en opruierige, dat waren die anderen. En hoewel ik een deel van de jaren zeventig en bijna de hele jaren tachtig overgeslagen heb als Pasarbezoeker, werd ik voor altijd getjapt. Merkte ik later.

zichtbaar

Sinds de jaren zeventig woon ik niet meer in Den Haag. Mijn ouders wel, en ik zag de stad dus alleen nog via hen. Ik studeerde Nederlands in Amsterdam en koos als onderwerp voor mijn doctoraalscriptie de *Oost-Indisch spiegel* van Rob Nieuwenhuys. Dat was de goden verzoeken, natuurlijk kwam ik daardoor weer in Den Haag terecht. Als je me vraagt wat voor werk ik doe, dan zou ik een laaaang verhaal kunnen houden. Ik zou ook kort resumerend kunnen zeggen dat ik bezig ben het Indische zichtbaar te maken. Van Ralph Boekholt kreeg ik in 1992 het Indisch Wetenschappelijk Instituut (IWI) in de schoot geworpen, een documentatiecentrum en bibliotheek over Indische Nederlanders. Het IWI woonde toen nog in bij het tijdschrift *Moesson*, maar dat zou naar Amersfoort verhuizen. Het was het pand waar Tjalie Robinson tot aan zijn dood zijn befaamde tijdschrift *TongTong* had geleid, en daarom lieten wij, Tjalie erfgenamen IWI, Moesson, IKK, Pasar Malam Besar en Stichting Tong Tong, voor ons vertrek een gevelsteentje aanbrengen met een van Tjalies beste teksten. Ik zeg niet welke, ga zelf maar kijken: Prins Mauritslaan 36, het hangt er nog. Niemand die dat steentje gezien heeft zal het nog vergeten, ook al weet – ie later niet meer dat het Tjalies tekst was, en dat het steentje

Indisch is. Nou ja, denk ik dan, dát hindert niet. Het doet er niet toe wat het oorspronkelijk was, als er maar iets van overblijft, dat niemand kan vergeten. Zo. Dat was één.

Na die gedane arbeid moest het IWI een nieuw onderkomen hebben, want we wilden niet weg uit onze hoofdstad. Alweer met behulp van Indische organisaties, Pelita, Stichting Herdenking 15 augustus 1945, Stichting Tong Tong en de Pasar Malam Besar, lukt het ons om een eenmalige subsidie te verwerven bij VWS voor een eigen pand. Daar stond het dan: Waldeck Pyrmontkade 906, de IWI-collectie. Dat was twee. Behalve een steentje hadden we nu ook een Indisch huis. Een huis dat zichzelf en haar schatten bij voortduring zichtbaar maakt in boek- en tijdschriftpublicaties, exposities, films, documentaires. En op de Pasar Malam Besar.

Want wat er ook verdwenen was, onzichtbaar geraakt of onvoelbaar geworden, nu in de jaren negentig, niet 'de Pasar'. Alles wat ik van het Indische ken, komt daar samen, nog steeds en meer. In de nu veertig jaar van haar bestaan heeft de Pasar Malam Besar zich ontwikkeld van driedaags marktje tot een festival dat haar gelijke niet kent, en met een steeds groeiend

bezoekersaantal, in 1997 tot 125.000. Niet door het lintje dat Ellen Derksen, de organisator, net van de koningin heeft gekregen. Ook niet door de Professor- Teeuwprijs die dezelfde Ellen Derksen recent van de Universiteit van Leiden ontving, niet daardoor is de Pasar volwassen te noemen, zoals Ellen in haar dankwoord formuleerde. Wat er zo volwassen is aan de Pasar is haar vermogen om mee te groeien met de groep waaruit ze voortkomt en die ze wil bedienen. De Pasar is nog steeds de dapoer van oma, de re[”]unieplaats voor de grootfamilie, de soos voor de vier generaties die de Indische groep inmiddels telt. De Pasar is ook een schepping, een levend kunstwerk van schoonheid en allure. En daarenboven is de Pasar de coördinator en ook initiator geworden van wat er in Nederland aan Indische cultuur groeit en bloeit. Er is niets in Indisch Nederland dat niet ook via de Pasar verloopt. De Pasar is, om met een KNIL-term te spreken, het gesmoelte van Indisch Nederland, elk jaar weer, eerst 3, toen 6, toen 10 en nu al 12 dagen achter elkaar. Wat valt er nog meer zichtbaar te maken aan het Indische?

tjap

Ja, het oorlogsleed. Dat is een gevoelig punt, waar op de Pasar ook altijd plaats voor wordt

ingeruimd, maar te zijdelings volgens velen die het direct aangaat. Dat is het derde ding waar ik me mee bezig zal houden. Binnen afzienbare tijd, rond het jaar 2000, zal in Den Haag, in de buurt van het Indisch Monument het Indisch Herinneringscentrum (IHC-Het Indisch Huis) ingericht worden, ter herdenking van WO II in Azië. Het zal, gesubsidieerd door VWS, een van de vier Nederlandse Nationale Monumenten zijn, naast Kamp Vugt, Kamp Westerbork en de Hollandse Schouwburg in Amsterdam. Aan mij de er dit project, ontwikkeld in kringen van het IWI, als coördinator te realiseren. Niet alleen natuurlijk, maar met alle organisaties uit het Indisch Platform, en met allerlei mensen uit Indisch Nederland die ik door en via de Pasar en het IWI heb leren kennen. Als ik mijn ogen nu dicht doe en me de kaart van Den Haag voor de geest haal, zie ik veel adressen van de Indische familie waar ik over de vloer kom. De Pasar, als een knipperbol elk jaar op het Malieveld, de Celebesstraat van waaruit Indisch Nederland geoeroest wordt, Tjalie huis aan de Prins Mauritslaan, Pelita en Het Indisch Platform aan de Javastraat, het IWI-pand aan de Waldeck Pyrmontlaan en straks het Herinneringscentrum in de buurt van het Indisch Monument in het Van Stolkpark. Oh ja, er zijn veel Indische tjaps bij gekomen. Deze adressen herbergen geen

Indische particuliere gezinnen meer, maar openbare, vrij toegankelijke instellingen voor en van de Indische cultuur. Het Indische zal nooit meer zo onzichtbaar zijn als het was.

voorbij

Er is ook een tjak weg op de kaart: mijn ouderlijk huis waar geen Indische mensen meer wonen. De uitvalsbasis van mijn Indisch Den Haag, van mijn leven, die is weg. Nou ja, denk ik soms, het geeft niet. Het doet er niet toe wat het oorspronkelijk was, als er maar iets van overblijft dat niemand kan vergeten. Den Haag is nog steeds een Indische stad, dat kan iedereen voelen en zien, vanuit dat huis gezien was 'Indisch Den Haag' een pleonasme. Maar

Den Haag is meer, volwassen geworden, zoals de expositie van Liane van der Linden over Haagse nieuwkomers laat zien. Zo'n verhaal als ik net hield over Indisch Den Haag, kan elke groep die zich op deze expositie presenteert over deze stad houden. Den Haag is juist geen melting pot, maar een salad bowl, een grote, welgevulde schaal met lekkers om een smakelijk menu uit samen te stellen. Zoals bij die snackbar in de Fahrenheitstraat, waar op één uithangbord frieten, nassi en roti *halal* werd aangeboden. Indisch Den Haag is niet langer meer een pleonasme. Zwartepiet, voor wie het nog niet wist, is trouwens zwart gemaakt, echt waar. Alleen in echte verhalen zijn schimmels werkelijk wit.

Lezing vanwege de expositie 'Haagse Nieuwkomers' in het Haags Historisch Museum , juni 1999

Edy Serieze
IWI-directeur
Projectleider IHC Het Indisch Huis